

Vēstures komunikācijas rekomendācijas Latvijas ārpolitikas veidotājiem

Latvijas 20. gadsimta vēsture – valsts dibināšana, suverenitātes zaudēšana un neatkarības atjaunošana – veido Latvijas atmiņu politikas centrālo asi un nosaka vēstures komunikācijas virzienus. Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā ir pastiprinājis starptautiskās sabiedrības uzmanību mūsu reģionam. Tas palielina publiskās diplomātijas iespējas nostiprināt vēstījumu par mazas valsts vēsturisko pieredzi. Latvijas uzdevums ir skaidri un daudzveidīgi signalizēt ne tikai par postošajām sekām, kuras 20. gadsimtā ir radījusi impērisku lielvaru agresija, bet arī par Latvijas ģeopolitiskajām izvēlēm, kas balstās šādā vēsturiskajā pieredzē.

Latvijas valstij ir svarīgi starptautiskajai sabiedrībai regulāri atgādināt, ka atšķirībā no citām bijušajām koloniālajām lielvarām Krievija kā PSRS juridisko tiesību mantiniece nekad nav uzņēmusies atbildību un atvainojusies par padomju okupācijas režīma pastrādātajiem noziegumiem, tādējādi leģitimējot militāro agresiju pret citu valsti. Tāpat svarīgi parādīt, ka padomju noziegumu upuru godināšana ir daļa no Latvijas nacionālās identitātes, kas tai ir kopīga ne tikai ar citām Baltijas valstīm, bet arī ar kara plosīto Ukrainu.

Vēstījumus par padomju noziegumiem vislabāk ir aktivizēt divās piemiņas dienās, kas saistītas ar lielākajām Latvijas iedzīvotāju masu deportācijām 1941. gada 14. jūnijā un 1949. gada 25. martā. Taču publiskās diplomātijas aktivitātēs ieteicams arī izcelt starptautiski mazāk zināmus un personiskākus stāstus. Piemēram, 2026. gadā apritēs 80. gadskārta kopš latviešu bāreņu reevakuācijas no Sibīrijas. Krievijas okupācijas spēku īstenotā Ukrainas bērnu deportēšana piešķir papildu nozīmi šāda vēsturiska notikuma izcelšanai.

Atšķirībā no Baltijas un Centrāleiropas valstīm citu Eiropas valstu sabiedrībās Otrā pasaules kara uztveri nosaka atbrīvošanas naratīvs. Tas totalitāro PSRS joprojām ierāmē kā vienu no sabiedrotajām valstīm, kas palīdzēja atbrīvoties no nacisma. Tieši atbrīvošanas naratīvs, mijiedarbojoties ar PSRS un Krievijas kultivēto dezinformācija, ir ietekmējis latviešu leģionāru uztveri. Dažādi atceres aktīvisti ir gatavi sagrozīt un starptautiski izmantot šo vēl aizvien jūtīgo

vēsturi, lai parādītu, ka Latvijas valsts nespēj adekvāti izvērtēt nacisma noziegumus un vietējo iedzīvotāju kolaboracionismu nacistiskās okupācijas laikā. Krievijas iebrukums Ukrainā ir atbilstošs brīdis, lai starptautiskajai sabiedrībai atgādinātu par latviešu leģionāru traģēdiju.

Līdz šim Latvijas diplomāti biežāk ir izvēlējusies nerunāt par leģionāru problēmu, tādējādi dodot lielākas iespējas tendenciozai šīs vēstures skaidrošanai. Starptautiskajai komunikācijai ir jābūt proaktīvai. Izmantojot Latvijas un citu valstu vēsturnieku jaunākos pētījumus, ieteicams sagatavot vēstījumu, kas sniedz atbildes uz galvenajiem jautājumiem par latviešu leģionu. Latvijas diplomātiem nepieciešams arī stiprināt sadarbību ar latviešu karavīru piemiņas biedrību "Lestene," kuras mērķi un darbības vēriens var palīdzēt komunikēt Otrā pasaules kara vēsturi transnacionālā mērogā. Šādas vēstures izklāstā ir skaidri jānosoda nacisma noziegumi, nenoklusējot vietējo iedzīvotāju kolaboracionismu nacistiskās okupācijas laikā, bet uzsverot Latvijas valsts un sabiedrības ieguldījumu holokausta upuru piemiņas kopšanā un vēsturiskā taisnīguma atjaunošanā.

Drošības situācija reģionā un NATO daudznacionālo brigāžu darbība Baltijas valstīs rada arī atbilstošu komunikatīvo fonu, lai starptautiskajā arēnā izceltu pretošanos okupācijas režīmiem kara un pēckara periodā. Kopš 2021. gada Latvijā ir ieviestas divas jaunas atceres dienas, kurās tiek atzīmēta šī pretestība: 2. marts (Nacionālo partizānu bruņotās pretošanās atceres diena) un 17. marts (Nacionālās pretošanās kustības piemiņas dienu). Tas paver jaunas iespējas arī publiskās diplomātijas veidotājiem vairojot Latvijas pretestības vēstures starptautisko atpazīstamību. Šajos atceres datumos ieteicams izplatīt konkrētas valsts sabiedrībai adresētus vēstījumus par kādu no bruņotās vai nevardarbīgās pretošanās epizodēm, piemēram, skolu jaunatnes pretošanos (1940-1941), Latvijas Centrālās padomes un ģenerāļa Kureļa grupas aktivitātēm (1943-1944), Stompaku kauju (1945), Apūznieku kauju (1946), Īles partizānu kauju (1949), pēckara jaunatnes pretošanos utml. Svarīgi nodrošināt, ka pretestības vēstures komunikācijā tiek izcelti notikumi un personāži, kuri pretojās arī vēlinajā padomju okupācijas periodā.

Starptautiskajai auditorijai adresētajiem vēstījumiem par Latvijas 20. gadsimta vēsturi jābalstās vēsturnieku pētījumos un jābūt multimedialiem, tā lai tos var izmantot gan tradicionālajos mediju

formātos, gan populārākajās sociālās tīklošanās vietnēs, gan arī klātienēs apstākļos (piemēram, ekspozīcijas, lekcijas, diskusijas). Tāpat iepriekš aprakstīto vēstures komunikācijas aktivitāšu ietvaros ir jācenšas veidot sinerģija ar pārējo Baltijas valstu publiskās diplomātijas veidotājiem.

Ir sekmējama ciešāka atgriezeniskā saite zinātnieku un stratēģiskās komunikācijas veidotāju starpā, kā arī atbalstāma Latvijas vēstures un kolektīvās atmiņas pētnieku aktīvāka iesaiste starptautiskos zinātniskos forumos un diskusijās par nozīmīgiem Eiropas kopīgās, bet mūsdienās atšķirīgos reģionos vēl nereti pretrunīgi vērtētās vēstures jautājumiem.